

Mikä kristologian tutkimuksessa on muuttunut 25:ssä vuodessa?

Timo Eskola /STI

Kun 25 vuotta sitten julkaisin väitöskirjani ja puolustin sitä 10.10. kello 10 Helsingin yliopiston vanhan puolen perinteisessä väitössalissa, olin osittain tiedostamattanikin kahden aikakauden vedenjakajalla. Väitöskirjani *Messias ja Jumalan Poika: Traditiohistoriallinen tutkimus kristologisesta jaksosta Room. 1:3,4* (1992) tarkasteli Roomalaiskirjeen alun rikasta kristologiaa. Tutkimustani edeltäneissä analyyseissä oli usein keskitytty joko jakeiden traditiohistorian arviointiin, jakson taustalle oletettujen kristologisten mallien (kaksivaihekristologia jne.) pohdintaan tai kiistanalaiseen kysymykseen adoptiaanisesta kristologiasta. Omat viiteryhmäni Tübingenin yliopiston judaistiikan laitoksella ja Uuden testamentin osastolla (Martin Hengel ja Peter Stuhlmacher) alkoivat kuitenkin muuttaa tilannetta. Siellä keskityttiin toisen temppelin ajan juutalaisen teologian antiin varhaisen kristologian synnyn selittämisessä.

1990-luvun alku merkitsi judaistiikan suurta nousua Uuden testamentin eksegetiikan kentällä. Varhaista kristologiaa – johon Paavalin lainaama kristologinen tunnustus kuuluu – kyettiin nyt selittämään analysoimalla juutalaista messianologiaa ja taivasmystiikkaa. Tällaista taustaa vasten Roomalaiskirjeen alun lauseet selittyivät luontevasti korotuskristologiaksi, jossa on puhe Kristuksen valtaan asettamisesta, taivaallisista kruunajaisista ja korottamisesta kirkkauden valtaistuimelle. Ensimmäiset kristityt – siis apostolit – mielsivät ylösnousemuksen kuninkuuteen asettamiseksi. Samalla vanhat oletukset kaksivaihekristologiasta ja adoptianismista osoittautuivat heikoiksi hypoteeseiksi. Väitöskirjani oli Suomessa ensimmäinen tutkimus, jossa tällaista judaistiikan välineistöä käytettiin kristologian tutkimuksessa.

Samalla vuosikymmenellä kristologian tutkimuksen välittäväksi suuntaukseksi muodostui Larry Hurtadon *One God, One Lord* ja sen jatko-osa *Lord Jesus Christ*. Näissä juutalaisen taustan avulla pyrittiin selvittämään messiaanisten hahmojen (“divine agent”) roolia kristologiassa. Hurtadon lähestymistavalla on etunsa, mutta se ei kyennyt ratkaisemaan aiemman tutkimuksen puutteita.

Kymmenen vuotta myöhemmin tutkimus eteni jälleen uuteen vaiheeseen. Kielellinen käänne oli muuttanut lähestymistapoja ja narratiivinen analyysi oli noussut metodikaanoniin. Nyt kristologiaa alettiin tarkastella metanarratiivien ja niihin liittyvien diskurssien avulla. Tähän vaiheeseen liittyy tutkimukseni *Messiah and the Throne: Jewish Merkabah Mysticism and Early Christian Exaltation Discourse* (2001). Minun oli mahdollista soveltaa kuninkaaksi asettamisen metanarratiivia eri konteksteihin, joita voidaan kutsua diskursseiksi. Kertomuksen ja kristologian sisällön luonne vaihtuu, kun kuninkuuteen asettamisen diskurssin sijaan esillä onkin ylösnousemusdiskurssi tai jopa juridinen viimeisen tuomion diskurssi. Näin käsitys kristologian erityispiirteistä tarkentuu.

Hieman saman tapainen lähestymistapa löytyy nykyään monista uudemmissa kristologian esityksistä. Näistä kirjoista voidaan mainita esimerkiksi Cambridgen professorin Andrew Chesterin *Messiah and Exaltation* (2007) ja C.K. Rowen *Early Narrative Christology* (2006).

Voidaan siten sanoa, että neljännesvuosisadassa kristologian tutkimus on läpikäynyt suorastaan dramaattisen muutoksen. 1990-luvun alussa eurooppalaista tutkimusta ohjasi vielä Boussetin ja Hahin perintö, jonka nuori James Dunn vakiinnutti myös englanninkieliseen maailmaan pitkäksi aikaa. Uudella vuosituhanella kristologiaa ei kuitenkaan enää selitetä uskonnonhistoriallisilla malleilla, mysteeriuskonnoilla tai mielikuvituksellisilla traditiohistoriallisilla analyyseillä. Sen sijaan painopiste on kristologian sisällössä. Tutkimus haluaa selvittää, miksi Galileasta lähteneet maallikkoteologit halusivat pääsiäisen jälkeen esittää Herransa taivallisen vallan saaneena kuninkaana, jonka universaali valtakunta saa kosmiset mittasuhteet Herran istuessa Jumalan oikealla puolella kirkkauden valtaistuimella.